

КІЛЬКА КИЇВСЬКИХ ДОКУМЕНТІВ XV—XVI В.

п о д а в

М. Грушевський.

Київських документів за часи належності до в. князівства Литовського відомо небогато; давніші київські книги актові загинули, й акти XV—XVI в. видобувають ся з пізнійших облят, з книг в. княжої метрики та з ріжних льокальних збірок в невеликому числі. Особливо ж небагато їх для першої половини того періода — з часів київських князів литовської династії; досить сказати, що з часів Володимира Ольгердовича ми не маємо ані одного автентичного документа, а за тридцятилітний період князування його сина Олелька й внука Семена не маємо й десятка актів. А тим часом князування сих князів цікаво нам дуже: се часи, коли Київська земля, своєю удільною відрубністю захована від безпосередних нівеляційних впливів, могла заховувати в значній мірі свою „старину“, а в ній традиції довговікового, повного незвичайного інтересу історичного життя; фізіономія сїєї старини і ті зміни, яким вона підлягала, — се річ дуже важна й интересна; з другого боку, дуже цікава й сама собою діяльність сих князів, чужих родом, але цілковито зручених і перенятих культурними й правними поглядами, виробленими історією Руси.

Низше я подаю дві грамоти князя Олелька (князував від р. 1440? до р. 1455) і одну його сина Семена (кн. від р. 1455 до 1470): обидві переховали ся в пізнійших актах, з 2-ої пол. XVI в., разом з иньшими грамотами; особливо важні сї останні для другої з них: вони підтвержують грамоту Олелька й забезпечують її від закидів що до автентичности; одначе й дві иньших не мають ніяких признак не-автентичности. До сього додаю запис з 1571, де подано зміст деяких давнійших документів.

Перша з сих грамот, разом з иньшими актами, в які вона вилетена, вже була видрукowana — в т. I четвертої части Архива Юго-Западной Россіи проф. Антоновичом, але в польськiм перекладі, не все докладнiм, в витягу з актів овруцьких XVIII в. (N. 1, с. 3—5); тож я уважав користним подати автентичний текст її. Иньші грамоти, скільки знаю, не були досі відомі і з'являють ся перший раз. Вийняв я їх перед кількома роками з т. зв. Руської Метрики, перехованій в Литовській Метриці Московського Архива Міністерства Справедливости.

Самі по собі грамоти не представляють нічого незвичайного. Вони являють ся материялами до історії витворення упривилееваної боярської-зем'янської верстви серед нерозгороженої клясовими межами суспільности; такий же інтерес мають і ті акти XV—XVI в., що зв'язані в купу з ними. Той процес в XV в. ще тільки в курсі, далеко від завершення, особливо тут, в Київщині, „яко на Україні“. Упривилеевана верства, чи краще — більш упривилеевана частина суспільства, дуже не численна, не відмежила ся різко від решти суспільства, і не вибила ся цілковито з зв'язку загально-громадського.

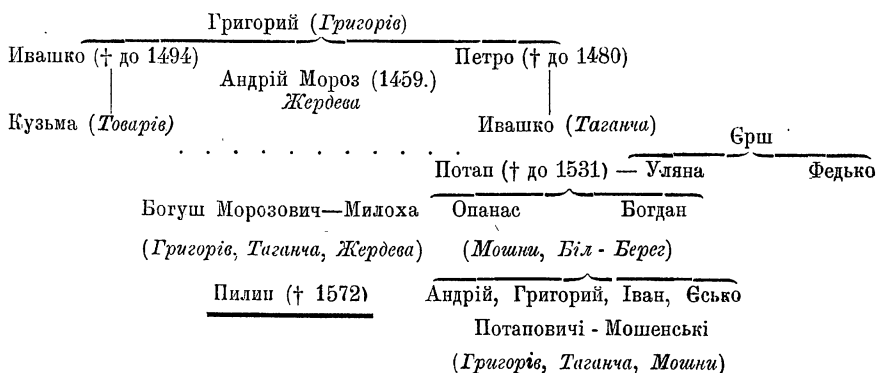
Грамота 1450 р. дана слугі Ларивону Велавському (Валавськ в пов. Мозирськiм, в басейні Славечни) і визволяє його від обов'язків, що лежали на слугах, себ то на висшій, заможнійшій верстві селянства (що була вільна від „тягла“ і натомість несла спеціальні „служби“ і обов'язки) — він не має платити „поплатів“ і відбувати служб („пошлин“ — давно уставлених служб) при замку Чорнобильськiм: не має давати підвод, ані виходити на сторожу (сторожа бувала двоїста — стерегти замку і стерегти татарських шляхів, — в описи Чорнобильського замку XVI в. згадуєть ся лише перша¹⁾); він переходить в упривилеевану верству — боярську, тоді ще не відграничену різко від верстви служебної, з легким переходом з одної в другу; служба боярська має означати тут, мабуть, службу військову, хоч пізнійше між боярами знаходимо і т. зв. путних, що відбували иньші, не військові служби. Потомки сього Ларивона звуть ся зем'янами, пізнійше шляхтою; але вони належали до дрібної т. зв. околичної шляхти овруцької, що економічним своїм ста-

¹⁾ Архивъ Юго-Западной Россіи ч. VII т. I с. 589.

²⁾ Про слуг і бояр див. В. Антоновича розправу в Архиві ч. IV т. I с. 4 і далі, В. - Буданова в Чтеніях Київ. істор. тов. т. VII с. 26 і д., Любавського Областное дѣленіе с. 343 і д., 534 і д.

ном не багато різнилася від селянства, і старости все хотіли її під свою юрисдикцію взяти і до робіт замкових привернути, до чого, як шляхта, вона не була обов'язана. Грамота Жигимонта Августа і Генриха належать до численної категорії актів, що боронили упривилєгване становище оvrуцької шляхти від узурпації старост.¹⁾

В грамоті 1451 р. і дальших виступають роди боярські, і їх документи цікаві як материяли до дуже мало знаної історії київського (в тіснійшій значінню слова) боярства і його власности земельної, а заразом — колонізації полудневої Київщини. Виступають передо всім брати Івашко та Петро Григоровичі, що „вислужують на князю Олельку“ дві маєтності — Таганчу (в книзі актовій пишеться „Тачанча“: помилка зайшла мабуть при відписуванні оригінала), що давнійше належала якомусь Ігнату Шумакову (се сучасна Таганча в пов. Канівським) та Товаров (давнім Таборов), що був на Росі, деє коло теперішніх Межирич²⁾; до них же належала ще, мабуть — батьківщина, Григорів, тепер Григорівка на Дніпрі, низше Терехтемирова, як видно з описи Канівського замку р. 1552.³⁾ Івашко мав Товаров, а діти Петрові — Таганчу, а Григорів поділили по половині: так поділив воевода Гаштовт і потвердив в. кн. Казимир. Дальша генеалогія того рода представляється не зовсім ясною:

¹⁾ Див. про се в спеціальній розправі проф. Артоновича в Архиві ч. IV т. I, а також Ролле — Z przeszłości Polesia kijowskiego.

²⁾ Див. про нього в Історії Київ. землі с. 35.

³⁾ Архив Юго-Зап. Рос. VII т. I. с. 100.

Не ясними остають ся відносини двох сих родів: Богдановичів-Мошенських і Морозовичів, що тим часом звуть себе стричними братами і походили від одних предків. Так чи сяк — родові маєтності Івашка Петровича пішли в лінію Морозів: 1552 р. Богуш Морозович держить селище Григорєво і половину Мошнів,¹⁾ а з нашого документа видно, що належала йому ж і Таганча; окрім того Морози мали від кн. Семена Олельковича село Жердеву (на Дніпрі, низше Терехтемирова).²⁾

Лінія Богдановичів Мошенських одержала „по куделі“ маєтності Ершів: Уляна Ершівна принесла — по смерті свого брата — Мошни (в повіті Черкаським, на р. Ольшанці) і Біл-Берег; останнім іменем взагалі звало ся побереже Дніпрове на значнім просторі;³⁾ Ершам належали тут якісь ґрунти, де засновано було потім село Ворохобовичі: 1531 р. Уляна, вже тоді черниця, з синами Опанасом та Богданом, спродала сю „отчину“ Івану Немиричу за 120 коп грошей (сума дуже значна!).⁴⁾ Опанас мабуть не лишив синів — Мошни перейшли до дітей Богдана, що зібрали в своїх руках значні посілости: Милоха Морозова, жінка Богуша, продала своєму братаничу Григорию Богдановичу 1564 р. Жердеву, а по безпотомній смерті Пилипа Морозовича Богдановичі випросили собі 1572 р. грамоту на їх отчину — половину Григорова й Таганчу.

Таким чином з сих документів довідуємось про боярський рід, що мав широкі посілости в полудневій Київщині — бо в XV—XVI в. такі села та селища займали широкі простори.

Деякі відомости про вньший визначний рід боярський — Єльців здобуваємо з документів, що подаємо під N. 4. Генеалогія того рода одначе не так широка:

Ігнат Єлець	
Іван 1492	
Яцко 1535	Федір 1535
Дмитро 1574	Федір 1571.

¹⁾ Архивъ Юго-Западной Россіи VII. I с. 99—100; але рівночасно Мошни значать ся в володінню кн. Домонта й його зятя Келбовського (с. 89—90).

²⁾ Тепер не існує, але за неї згадує Величко, як за місце ради, де вибрано Юрася Хмельниченка — I с. 399.

³⁾ Історія Київськ. землі с. 33.

⁴⁾ Архивъ Ю.-З. Р. VII, I с. 69.

Бльці сиділи переважно в північній Київщині, хоч в люстрації Канівщини з р. 1552 значить ся за Бльдом селище Ождилово (с. 101). В документах Бльців знаходимо звістку ще про одно надання князя Семена Олельковича: він дав р. 1465 селище Серяков „служі своєму князю Юрию Борисовичу“, а від нього перейшло воно продажею до Івана Бльця. Серяков — се теперішнє Сірякове городище коло с. Хотова, його проф. Антонович (і се дуже правдоподібно) уважав давнім Звенигородом; в акті 1465 р. назване воно „селищем“ і таким зістається і в актах XVI в. — чи не було зовсім залюднено за той час, чи може — як то з багатьма було, залюднилось та спустіло підчас великих спустошень при кінці XV, на початку XVI в.

Взявши разом отже, маємо тут чотири надання князів київських і цілу групу упривилєєваних, що виступають з різними титулами: княжих слуг, бояр і земян; в якій мірі се була група невідразна, несформована, не здіференцирована, показує той факт, що в категорії слуг виступають і ті, що відбували різні роботи натуральні і платили податки (грамота Велавському) і такий князь, як Юрий Борисович (хоч би й з категорії *minorum gentium*); се доперва ембрион пізнішого панства.

Грамоти сі дають деякі цікаві дати для історії колонізації. Виступає тут в середині і в другій половині XV в. ряд маєтностей полудневої Київщини: Таганча, Товарів, Мошни, Жердева, правда — се здебільшого селища, але се саме роздавання, продажі, поділи, хоч самі припадають по часті вже на часи упадку колонізаційного (як би по інерції), свідчать за більш рухливу колонізацію давнішу.

Можна вказати ще де що цікаве в сих документах. Звертає на себе увагу наприклад форма санкціонування записи продажі р. 1564 (N. 3): її стверджують своїми печатками троє „властей“ канівських: пан підстароста, ротмістр місцевої залоги і війт, що прибиває мійську печатку; свідками виступають один боярин канівський і двоє міщан; се також „яко на Україні“.

Акти подані під N 4 служать документом імміграції польської межі місцеву українсько-руську боярсько-шляхетську верству: такий десятник київської залоги купує селище під Києвом; факти подібні траплялись і ранійше, навіть серед полудневих „пустинь“ київських — так в черкаській люстрації 1552 р. виступає Ян Келбовський, що за жінкою, княжною Домонтовною, дістав маєтності в Черкащині (с. 90).

В записи продажі 1571 р. покликують ся продавець — Дмитро Єлець на ухвалу сойму Берестейського з липня 1566 р., що касувала давнійші обмеження права розпорядження дідиною власністю: давнійшу уставу, що власник може продати лише третину своєї дідиної маєтності, заміняло право „имѣнья свои отчизные и земские матернстые и выслужонные, купленые и якимъ кольвекъ обычаемъ набытые и названые, не смотречи третее и двоухъ частей, яко передъ тымъ бывало въ статутѣ обычаемъ стародавнымъ“ продавати, дарувати і т. п.¹⁾ Очевидно тодішня шляхта київська не була якимись хуторянами і слідила добре за сучасним законодавством.

I.

Кн. Олелько київський увільняє слугу свого Ларивона Велавського від податків і робіт та потверджує його в стані боярським; в Овручі, 19 лютого 1450 р.

В. кн. Казимир затверджує за землянином Булгаком Бєлавським (lege: Вєлаським) землю Смольчанську на основі листу воєводи київського Мартина Гаштовта, в Троках, 3 марта 1486 р.

Кор. Генрих затверджує за землянами: Павлом та Семеном Булгаковськими, Гридкою Нєлєновичом - Лєвковичом та Родивоном і Охримом Гєєвськими землі Лєвковську, Лєвдиковську та острів Литовський, увільняючи їх на підставі грамоти кор. Жигимонта Августа від овруцького замкового присуду; в Кракові, 18 марта 1574 р.

Гєнрькѣ, Бо(жо)ю мил(ост)ю корєл полєки.

Ознаймуємы тымъ листомъ нашимъ всимъ вобєц и каждому з особна, кому того ведати належит, нинєшнимъ и на потомъ будучим, ижъ указовали перед нами земляне наши Киевского повету на имя Павел а Семен Ивановичи Болгако(в)ские, Гридко Нєлєнович Лєвкович, Радивон а Охрем Гєєвичы зъ братєю своєю листъ славное памєти князя Александра Володимєровича киевского, который листом своимъ продка ихъ Ларивона Вєлевского, с которого онъ (sic!) поколєня вышли, вызволити рачилъ от всякихъ робот и повинностей, а зоставит ихъ рачил на службє шляхєтской, а другий листъ — потверженє славное памєти Казимєра короля єго мл., продка нашого, которы(м) листомъ своимъ Казимир кр. єго мл. прадеду ихъ, землянину овруцкому, на имя Булгаку Бєлавскому потвердит рачил

¹⁾ Статут 1566 р. розділ VII артикул I (Временникъ Общества исторіи и древностей т. XXIII с. 119).

землю их отчизную на имя Смолчанскую водлугъ листу на он часть воеводы киевского пана Мартина Кгаштолта, яко то на тыхъ листехъ ширей описано естъ, которые слово от слова такъ.ея в.собе мають :

Мы Александро Володимеровичъ пожаловали есмо н(а) то(го) слугу Ларивона Вела(в)ского : не надобе ему нам з слугами службы служити а поплатовъ платити и иных некоторыхъ пошлин в Чорнобыли не велели : подвода(ми), ни стеречи, служити ему служба з бояры. И на то дали есмо ему се(с) нашъ листъ з нашою печатю, потверджаючи ею к бояромъ. И писан у -Вовручомъ февраля девятогонадцят дня индикта третегонадцять.

Самъ Казимир, Бо(жо)ю милостю корол полский, великий князь литовский, руский, князя пруское, жомонитский и иныхъ.

Наместнику Вовруцкому пану Роману Ивашковичу.

Биль намъ чоломъ земянин вѣруцкий на имя Булгакъ Белавский и поведилъ намъ, штожъ земля его отчизная на имя Смолчанская от него была прочъ отышла. И как небожчикъ пан Мартинъ Кгаштолтович Киев от нас держалъ, и о томъ доведавши се и права досмотревши и свѣтковъ онытавши, тую землю ему далъ. И листъ пана Мартинов на тую земљу перед нами клалъ и просил нас, абыхмо тую землю ему потвердили нашимъ листом. И мы пана Мартинова листу выслухавши и тую земљу ему потверждаемъ симъ нашимъ листомъ, нехай он тую землю держит и намъ с того служить по тому, якъ перво того с тое земли служба шла. Писан в Троцехъ мѣца марца третего дня индикта четвертого.

ку тому теж поведели перед нами преречоныи земяне наши киевские, иж властную отчизную землю свою названую Ле(в)ко(в)-скую, Ло(в)дико(в.скую и остров Ли(тов)ский з давныхъ часов од продковъ своихъ держать и спокойне от колкодесят летъ з братею своею уживают, и службу нашу земскую военную заровно з иншими земяны шляхтою киевскою завжды служивали, будучи под присудомъ суду киевского такъ земского яко и кгородского, а тепер дейимъ некоторые земяне киевские в томъ трудност задають, притягаючи ихъ до суду имъ не належного, перед державцу овруцкого, ку великой кривде и уближеню волностей ихъ. И показовали перед нами листы славное памети короля его милости Жикгимонта Августа, до державец овруцкихъ писанные, абы их под присуд свой до замку Овруцкого не примушалъ, але жебы се перед судом Киевскимъ водлугъ здавна звиклого обычаю судили заровно з быною шляхтою киевскую (sic). И били нам чоломъ помененные земяне наши киевские, абыхмо их при волностях шляхетскихъ, од продков наших

имъ наданныхъ, также теж и при тыхъ именахъ ихъ отчизныхъ, земляхъ названныхъ, то есть земли Смолчинской, земли Ле(в)ко(в)ской, земли Ловдик(ов)ской и острове Ли(тов)скомъ, которыхъ они од предковъ своихъ з вечныхъ часовъ в держаню и уживаню сут, оставивши то им, листомъ привилеемъ нашимъ на вечностъ подтвердить велели, якож и воевода киевский велможный Константинъ княжа Острозкое, будучи овде при насъ на коронации нашой, за ними ся причинял, поведаяючи, ижъ они здавна заровно зъ шляхтою воеводства Киевского службу земъскую военную служивали и о всякие речи перед судомъ земъскимъ и кгородскимъ киевскимъ справовали се.

Мы теде, взявши в томъ певную ведомость от воеводы киевского и от иныхъ пановъ радныхъ коронныхъ, видечи того быть речъ слушную, вырозумевши и обачивши то з листовъ предковъ нашихъ, ижъ они здавна суть земляне шляхта повету Киевского, з ласки наше г(оспо)д(ар)ское за радою и причиною пановъ радъ нашихъ коронныхъ, на томъ сойме коронации наше при насъ будучихъ, преречонныхъ землянь киевскихъ з братею и потомъствомъ ихъ при вшелякихъ волностяхъ и свободахъ шляхетскихъ, здавна од предковъ нашихъ шляхте киевское наданныхъ и при уний, албо злученю великого князства Литовского и князства Киевского с короною Польскою, за панованя славное памяти Жикгимонта Августа, короля его милости, поприсежонныхъ и упривилееванныхъ, такъ теж и при тыхъ именахъ и земляхъ ихъ отчизныхъ вышей мененыхъ, которыхъ они з давнихъ часовъ в держаню и уживаню суть, оставили есмо, якож и тымъ нынешнимъ листомъ нашимъ заставуемы и подтверждаемы на вечностъ; такъ ижъ пререченные земляне киевские з братею своею, такъ вси споломъ, яко и кождый зособна, дети и потомковъ ихъ помененные земли свое(и) отчизные, то есть землю Смолчинскую, Ле(в)ковскую, Ло(в)дик(ов)скую и островъ Лито(в)ский зо всеми пожитки и доходы такъ, яко се тые земли здавна сами в себе в пожиткохъ, обыкодехъ и в шерокости кгрунтовъ маютъ, з лесами, реками, озера, з сеножатми, з ловы рыбными и зверинними, з бобровыми гоны, мають держати и всякихъ свобод и волностей шляхетскихъ, од предковъ нашихъ князства Киевского обывателе[м] наданныхъ, упривилееванныхъ, поприсежонныхъ и статутомъ описаныхъ, уживати и в нихъ ся веселити споломъ ровно зо всеми обывателми шляхтою земли Киевское на вечные часы, служачи намъ господарю и речи посполитое службу земъскую военную. Такъ теж во всякихъ речахъ и справахъ своихъ перед судомъ земскимъ албо кгородскимъ киевскимъ справовати се мають, а перед судомъ имъ не належнымъ, яко перед урядомъ замъку Овруцкого и нагде инде не повинни ста-

новити ся и справовати се, окромъ еслибы роки земские судовые албо кгородские тамъ в замъку Овруцкомъ зъ зезволеня всихъ обывателей албо з росказаня нашего были сужоны. И на то есмо преречонымъ земляномъ нашимъ киевскимъ, бра(т)и и потомкомъ ихъ дали тотъ нашъ листъ, до которого на сведецтво и печать нашу коронную привесити есмо росказали. Данъ в Кракове дня осмого-надцать марца мѣсяца року от нароженя Сына Бож. тысяча пят сотъ семдесят четвертого, а панованя нашего року першого, при бытности панов рад нашихъ коронныхъ и великого князтва Литовскаго, духовныхъ и свецкихъ, и пословъ земскихъ, на сойме сполномъ коронацыи наше при насъ будучих. Дан через руки велможного Валентого Дембинского з Дебянь, канцлера короны Полское, старосты ва(р)те(н)ского.

Коронна Метрика Московського Архива Міністерства Справедливости, I, В, кн. N 2f. 167.

II.

Кн. Олелько київський надає боярам Івашку та Петру Григоровичам селище Таганчу по Ігнатії Шумакову, в Київі, 8 мая 1451 року.

В. кн. Олександр в справі бояр Івашка Петровича з Кузьмою Івашковичом ділить між ними, на підставі поділу воеводи Мартина Гаштовта, землі: Товарів, Таганчу ¹⁾ і Григорів, в Вильні, 24 квітня 1494 року.

В. кн. Жигимонт потвержує за земляною Ульяновю Потапового землі: Мошній Біл-берег, на підставі судного листу Ольбрахта Гаштовта, в Торуні, 15 січня 1520 р.

Кор. Жигимонт Август потвержує за землянами Мошенськими землі: Мошни, Таганчу і половину Григорова, в Варшаві, 8 квітня 1572 року.

Жигимонт Августъ, Бо(жо)ю мил(ост)ю корол полский, великий князь литовский, руский, пруский, мазовецкий, жомонтский, ифлянтский etc. панъ и дедичъ.

Ознаймуемы тым листомъ нашимъ всим вобец и каждому зособна, кому того ведати належи, нинешним и на потомъ будучимъ, иж указовали перед нами и перед паны радами нашими, на сойме теперешнемъ Варшавскомъ при насъ будучими, шляхетные Григорей, Иван и Еско Богдановичи Потаповича Мошенские, земляне наши киевские, листъ славное памяти князя Александра Во-

¹⁾ В документі хибно: Тачанча.

лодимеровича киевского, которымъ листомъ своимъ далъ продкомъ ихъ Ивашку а Петру Григоревичомъ селищо на имя Тачанче, а другой листъ судовый славное и светое памети Александра, великого князя литовского, которымъ листомъ своимъ учинилъ декретъ межи продками ихъ о именахъ ихъ отчизные и выслужонные, а третий листъ подтвержене славное а светое памети Жикгимонта короля, пана отца нашего, которымъ листомъ своимъ землянце киевской Потаповой Ульяне, бабце ихъ, подтвердитъ рачыл имена ея отчизные и материзтые, на имя Мошны и Бы(л)-берегъ, за правомъ приржоннымъ по брате ея Оедку Ершевичу на нее припалые, яко то все ширей а достаточней тые листы в себе описують и обмовяють, которые слово од слова такъ ся в себе мають :

Мы, князь Александръ Володимеровичъ дали есмо бояромъ нашимъ Григоревичомъ Ивашку а брату его Петру на имя Тачанчу селищо, со всемъ с тым, якъ перво того панъ Игнатъ Шумаков держалъ, а инымъ в тое никому се не вступати. А писан в Кieve мая осмого дня индиктъ четвертый-надцать.

Самъ Александръ, Бо(жо)ю милостю великий князь литовский, руский, жомонтекский и иныхъ.

Смотрели есмо того дела : жаловалъ намъ боярин киевский Ивашко Петровичъ на брата своего стричного на Кузму Ивашковича, штож отци ихъ, вислужив две имена, на имя Тачанче а Товаровъ, на князи Олехну Володимеровичу; и после того они стояли у праве, и тые две имена и о третее имене — отчизну ихъ, на имя Григоревъ, перед паномъ Мартиномъ Кгасто(л)товичомъ, якъ от отца нашего короля его милости Киев держалъ, и пан Мартинъ выслалъ тамъ ихъ тыми именами делити князя Оедора Глинского а боярина киевского Ерша, и они тамъ выездили и тыми именами — выслугою и именемъ отчизнымъ на полы ихъ поделили: Ивашку Григоревичу достало ся Товаровъ, а Ивашку Петровичу Тачанче, и панъ Мартинъ подлугъ тыхъ делчихъ делу (sic!) Кузмину отцу Ивашку и листъ свой судовый на то далъ. И тыми разы онъ тые листы князя Оделковы и листъ пана Мартиновъ перед нами указовалъ, и мы тымъ листомъ порозумевши, тую делницу — имене Товаровъ и половицу имена ихъ отчизного Григорева Кузмъ Ивашковичу есмо присудили подлугъ первого делу и суду пана Мартинова; а тому Ивану Петровичу в то вже не надобе вступати се. Писанъ въ Вилни апреля двадцать четвертого дня индикта второго-надцать.

Жикгимонтъ, Бо(жо)ю милостю королъ полский, великий князь литовский, руский, княжа пруское, жомонтекский и иныхъ.

Била намъ чоломъ земянка киевская Потаповая Уляна и поведила перед нами, иж воевода троцкий державца мозырский панъ Олбрихтъ Мартиновичъ Кгаштольтовича смотрелъ свояка ее Андрея Ждановича а брата ее Оедка Ершевича о томъ, иж тотъ братъ ее Оедко рекучи бы хотелъ имения отчизные и материзные, на имя Мошны и Бел-берегъ от нихъ, от близкихъ, жоне своей по животе своем записывати у великой суме, не подлугъ обычая права земского. И досмотревши дей пан воевода его милость того межи ними, и тому Оедку не казалъ всих именей от близких жоне своей записывати, лечъ на третей части, и на то тымъ близкимъ листъ свой судовый далъ. Который же листъ пана воеводы его милости троцкого тая Уляна перед нами вказывала и поведила перед нами, што дей вжо тот брат ее Оедко вмер, а жона дей его за иного мужа пошла, а тые дей имения на нее одну спали, иного дей близшого к тымъ именямъ никог(о) нет, била намъ чоломъ, абыхмо ей на то дали нашъ листъ. Ино если будеть братъ ее Оедко умер, а к тымъ именямъ никого близшого нет, толко она, мы на то дали сесь нашъ лист — нехай она тые имения Мошны и Белъ-бере(г) отчизну и материзну свою держить, со всимъ с тымъ, якъ ся тые имения здавна сами в собе и в границах своих мають, подлугъ суду и листу судового воеводы троцкого пана Олбрыхта его милости. Писан в То-руни генвара пятого-надцать дня индикта осмого.

И поведили перед нами тые вышей мененые земяне наши киевские, иж водлугъ тых листовъ вышей виписаныхъ, по зептю продковъ ихъ, одно с тыхъ именей выслужонныхъ, на имя Тачанче, а половицу имения отчизного Григорева братъ ихъ стрыечный Пилипъ Морозовичъ держалъ, который дей тых не давно прошлыхъ часовъ в року теперешнемъ, тисеча пятсот семьдесятъ второмъ, не зоставивши по собе жаднаго потомства, умер, о чомъ и староста нашъ черкаский и каневский князь Михайло Вишневецкий до насъ листъ свой писалъ, ознаймуючи намъ о томъ, иж по зестью того Пилипа Морозовича жаднаго потомка ани повиноватого и близшого ку тымъ именямъ, окромъ их трохъ брати вышей мененыхъ, не зостало. И били намъ чоломъ преречоные Григорей, Иван а Еско Богдановичи Потаповичи Мошинские, абыхмо ласку нашу господарскую вчинили, а имъ тые имения Тачанче — выслугу, а половицу имения отчизного Григорева, яко близкость ихъ властную и отчизную, водлугъ листу князя Александра Володимировича и водлугъ листу судового великого князя Александра, такъ теж имене ихъ отчизное Мошны, которого они по отцу своему в держаню суть, водлугъ листу Жи-

Жигмонта короля, пана отца нашего, матце отцу ихъ даного, подтвердили им нашимъ листом. Мы тогда, видячи того речъ слушную, и обачивши то, иж тое имене Тачанче продкове ихъ на князю Александру Володимировичу выслужили, и зрозумевши, иж тое имене Григоревъ властная отчизна ихъ есть, которого половица по брате ихъ стричьномъ Пилипе Морозовичу правомъ приржоним на нихъ пришло, и видечи теж, иж тое имене Мошны отчизна властная ихъ есть, з ласки наше господарское на чоломъ бите ихъ то есмо учинили, тое имене Тачанче и половицу именя Григорева, и теж тое имене Мошны, в повете Киевскомъ лежачое, яко властную отчизну и близкост ихъ, зо всеми пожитки и доходы, до тыхъ именей здавна належачими, яким колвекъ именемъ названы быт могут, и яко се тые имена вышей мененые здавна сами в собе в пожиткохъ, границахъ и обыходехъ своихъ мают, потвержаемъ и умоцняемъ тым нашимъ листомъ. Мают они, преречоные братя, такъ вси споломъ, яко и кождый з нихъ зособна, тые имена вышей описаные на имя Тачанче и половицу именя отчизного Григорева и Мошны держати и уживати, они сами, жоны и дети ихъ, яко властную отчизну свою на вечность, окромъ пренагабана и переказы кождого чоловіка. А с того намъ господару службу нашу земьскую военную служити будутъ повинни по обычаю иныхъ земянъ нашихъ киевскихъ. А на свяцество того всего вышей писаного и печат нашу коронную до того листу нашего привесити есмо рассказали. Данъ въ Варшаве на сойме валномъ коронномъ при бытности панов рад нашихъ коронныхъ, духовныхъ и свецкихъ, дня второго апреля мѣсяца року отъ нароженя Сына Божого тисеча пятъ сотъ семьдесятъ второго, а панования нашего сорокъ третьего.

Коронна Метрика Московьского Архива Міністерства Справедливости I, В. кн. N 2 f. 133.

III.

Київський князь Семен Олександрович надає село Жердеву бояринови Андрію Морозови, в Київі, 23 липня 1459 р.

Милоха Морозовая, землянка київська, продає свою маєтність Жердеву на Дніпрі братаничу Григорию Богдановичу, в Каневі, 4 марта 1564 р.

Кор. Жигимонт Август потвержує сю продажю за проханнямъ Григорія Богдановича, в Варшаві, 1 квітня 1571 р.

Жигимонт Августъ, Бо(жо)ю милостю королъ польскій, великій князь литовскій, рускій, прускій, мазовецкій, жомонтскій, ифлянтскій etc. панъ и дедичъ.

Ознаймуемъ тым листомъ нашимъ всемъ воецъ и каждому зособна, кому того ведати належи, нинешнимъ и на потомъ будучимъ, ижъ указовалъ передъ нами и передъ паны радами нашими, на томъ сойме теперешнемъ при насъ будучимъ, шляхетный Григорей Богдановичъ Потаповича, землянинъ нашъ повету Киевского листъ записъ землянки повету Киевского, Милохи Морозовое, на которымъ листе своемъ описуеъ, ижъ продала ему, братаничу своему, имене отчизное на реце Днепри, на имя Жердеву, за певную суму пенязей на всчюность, яко и особливый листъ князя Семена Александровича на то имене, право свое, ему отдала, яко то ширей тые листы в себе описують и обмываютъ, которые слово од слова такъ ся в себе мають:

Милостю Бо(жо)ю мы князь Семень Александровичъ дали есмо село Жердеву боярину нашому пану Андрѣю Морозови, со всімъ с тымъ, што ку тому селу прислушаеъ, а иный бы ся в то ништо не вѣступалъ, а на то есмо ему сес листъ нашъ дали з нашою печатю. Данъ в Києве июля двадцать третего дня в лѣто семое тисечи осмъ сотъ шестдесять семое.

Я Милоха Морозовая, землянка его королевское милости повету Киевского, визнаваю сама на себе тымъ моимъ листомъ, кому будеть потреба ведати або чтучи его слышати, ижъ продала есми имене свое властное, никому ничимъ не ценное, на реце Днепре, Жердеву, братаничу своему пану Григо(р)ю Богдановичу Потаповича, землянину его королевское милости, повету Киевского с озера и бобровыми гоны, и с пасечищами, такъ со всемъ на все, якъ ся тая Жердева сама в себе здавна маеъ, со всеми пожитками, за двадцать копъ грошей и за семъ копъ грошей литовское личбы, жоне его милости, и детемъ, и потомству на вѣчюность; маеъ его милость тое имене держати, и вживати, и ку своему лепшому и пожиточнейшому обернути, а зъ близкихъ моихъ ни сынъ мой, а ни сестри мои не маеъ ся в тое жаденъ уступовати и переказы ему ни которое не чинити. Гдежъ я Милоха Морозовая для лепшого потверженя сего моего вызнаного листа была есми чоломъ ихъ милости паномъ: его милости пану Ивану Белостоцкому, подстаростему каневскому, а его милости пану Миколаю Друкгомеру, ротмистру его королевское милости каневскому, о приложене печати, и ихъ милост то на мое чоломбѣ вчинили и печати свои приложили к сему моему вызнаному листу. Ку тому тежъ просила есми пана Ща(ст)ного, войта каневского, о приложене местцкое печати, и его милость на прозбу мою вчинилъ и печать местцкую приложилъ. И на то есми дала пану Григорию Потаповичу сесь мой вызнанный листъ подъ печатми ихъ милости верху писаныхъ пановъ, а при томъ

были и того добре сведоми люде добрые: его милост панъ Андрей Богдановичъ, Мурава, бояринъ повету Каневского, а мещане его королевское милости каневские Буня Климовичъ а Васко Кабатникъ. Писан у Каневи лет Божого нароженья тисеча пят сот шестдесят четвертог(о)мѣсяца марца шостог(о)дня.

И бил нам чоломъ преречоный Григорей Богдановичъ Потаповича, абыхмо ему тое имене Же(р)деву, куплю его, водлугъ листу продажного, вышей в томъ листе нашомъ описаного, подтвердили ему нашим листомъ, а такъ мы, видячи того быт реч слушную и обачивши тот листъ ее продажный, и теж листъ князя Семена Александровича киевского, продку его на тое имене данный, добрый, слушный и ни в чом не нарушоныи, и печати цилые тыхъ листовъ, з ласки нашео господарское тое имене Жердеву, в повете Киевскомъ лежащее, зо всіми пожитки и доходы, такъ яко ся тое имене здавна само в собе в пожиткох, границах и обыходах своих маєт, водлугъ листу князя Семена Александровича киевского и теж водле листу продажного Милохи Морозовое подтверждаем и умоцняемъ тымъ нашимъ листомъ: маєть онъ самъ, жона, дети и потомкове их тое имене Жердеву зо всімъ тымъ, яко на листе продажномъ естъ описано, держати и уживати вечными часы, а с того нам господару службу нашу земскую военную служить будуть повинни по обычаю иныхъ земянъ нашихъ повету Киевского. А на свидетельство того всего вышей писаного и печат нашу коронною до того листу нашего привесити есмо рассказали. Дан въ Варшаве на сойме валномъ коронномъ дня первого апреля мѣсяца року от нароженья Сына Божого тисеча пять сотъ семьдесятъ второго, а панованя нашего сорок третег(о), при бытности панов рад нашихъ коронных, духовных и свецких.

Коронна Метрика Московського Архива Міністерства Справедливости, I В. N 2 f. 132.

IV.

Шл. Дмитр Єлєць, земянин кийвський, продає своє селище Сїряків коло Київa шл. Марку Поплавському, десятнику кийвської залоги; при тїм подано зміст документів на сю маєтність, почавши від надання р. 1465; у Києві 14 надоліста 1571 р.

„Сознанне“ того акту до книг Гродських кийвських, у Києві, 15 надоліста 1571 р.

Кор. Генрик потвержує той же акт за проханням М. Поплавського, в Варшаві, 18 марта 1572 р.

Жикгимонт Август, Бо(жо)ю мил(ост)ю корол польский, великий княз литовский, русский, пруский, мазовецкий, жомоитский ифлянтский пан и дедич.

Ознаймуемы тымъ листомъ нашимъ, всим вобец и каждому зособна, кому того ведати належи, нинешнимъ и на потомъ будучимъ, иж указоваль перед нами и перед паны радами нашими, на сойме теперешнемъ Варшавскомъ при насъ будучими, шляхетный Марко Поплавский, десятникъ з роты урожного Каспора Стужинского, ротмистра нашого замку Киевского, лист — запись шляхетного Дмитра Оедоровича Ельца, земянина нашого повету Киевского, которымъ листомъ своимъ продалъ ему селище свое властное отчизное обрубное, прозываемое Серяковъ, лежащее в повете Киевскомъ у двухъ миляхъ от Киева над рекою и обопол реки Котовки, за певную суму пенязей, на томъ листе его продажномъ описаную, якож дей тую продажу свою Дмитръ Елецъ, самъ обличъне ставши перед урядомъ нашимъ кгородскимъ Киевскимъ, оповедалъ и доброволне до книгъ кгородскихъ киевскихъ зозналъ, и тот листъ свой и продажу записати далъ, яко то все ширей а достаточней тот листъ его продажный и выписъ книгъ кгородскихъ киевскихъ в собе описуетъ и обмовляет, который слово од слова такъ ся в собе мае :

Выписъ книгъ кгородскихъ замъку господарского Киевского.

Лета Божего нарожения тисяч пят сот семдесят першого мѣсяца ноябра пятнадцатого дня, постановившыся обличъне на вrade его кроевское милости в замъку Киевскомъ перед нами Костентиномъ Острозкимъ, воеводою киевскимъ, маршалкомъ земли Волинское, старостою володимерскимъ, шляхетный пан Дмитръ Оедоровичъ Елец оповедалъ и доброволне тыми словы до книгъ кгородскихъ киевскихъ созналъ, иж продалъ селище свое властное отчизное Серяковъ за шестдесят копъ грошей литовъскихъ пану Марку Поплавскому, десятнику роты пана Каспора Стужинского, на што дей есмо и лист свой вызнанный под печатю своею и властного писаня руки своее, а под сведомом и печатми пановъ зацныхъ пану Марку Поплавскому дал, который листъ на вrade оказавши, просиль, абы былъ вычитанъ и в книги кгородские записанъ, который такъ ся в собе мае :

Я Дмитръ Оедоровичъ Елец визнаваю и чиню явно симъ моимъ листомъ, кому то потреба ведати або чтучи его слышати, сес час и на потомъ будучимъ людемъ, иж я з доброе воли своее, ведаючи волность шляхетскую, у статуте на уоле сойму Береистойского описаную, иж кождому шляхтичу волно именами своими ша-

фовати и кому хотячи отдати, продати, не смотречи третее части, але все уздоймомъ, — продалъ есми селищю свое властное отчизное обрубное, прозываемое Серяковъ, лежачое у повете Киевскомъ у дву миляхъ от Киева, над рекою и обапол реки Котовки. То есть грани того селища Серякова: напервей почавши от речки Котовки маюю речкою Серяковскою уверхъ долины, где лесъ, и долина унелася, от тое долины валомъ и з ровомъ, аж до дороги великое, которая идет з места Киевского и монастыра Печерского до Королева мосту, тоуж дорогою поехавши и звернувши лугомъ до долины Глубокое, в которой долине и озеро стоитъ, а от того озера лугом до леска, который лесокъ и долина впала в речку Котовку, которое местцо зовется вровичомъ Козий Брод; тоуж речкою Котовкою до долины, которая зовется Куликовка, тоуж речкою переехавши въверхъ тою долиною, над которою долиною копъцовъ чотыри стародавнихъ, в которыхъ копъцахъ значилася и знелася Гнилецкая и Лесницкая Семена Трещина. Тое селищю продалъ есми з дубровами, с полми, зъ сеножатми, с пасеками и з ставищомъ и зо всем на все, яко сета земля здавна сама в себе в пожиткохъ, уво входехъ, в широкостяхъ, и в границах своихъ верху менованныхъ мает, за певную суму пенязей, за шестдесят копъ грошей личбы и монеты литовское, личечи по десети пенязей белыхъ в грошъ, а в копу по шестдесят грошей, десятинику роты пана Каспора Стужинского пану Марку Поплавскому, жоне, детям, потомкомъ и сцадкомъ его на веки исте. Которое селищю Серяковъ заразы есми в моц и в держане подалъ: мает пан Марко Попълавский самъ, жона, дети, потомки и щадки его тое селищю Сераковъ держати, вживати, розширяти, розмножати и собе з него jakie хочечи пожитки привлащати, маючи волност тое селищю менованое Серяков кому хочечи отдати, даровати, продати, заставити, заменити и куды хотя ку своему лепшому пожитку обернути, а я Дмитръ Елец сам, жона моя, дети, потомки, щадки, кривные, близкие, повинные мои и нхто з брати моее в тое селищю Серяковъ ничим ся въступовать и жадное переказы и трудности пану Марку Поплавскому чинити не маемъ; а естли быхъ я самъ, жона, дети, потомки, близкие, кривные, повинные мои, або брат мой панъ Оедоръ в тое селищю Серяковъ чимъ се колвекъ въступовать, якууж колвекъ трудностъ пану Марку Поплавскому або потомкомъ его чинити мели, тогды кождый таковой з насъ, хто бы то смель учинити, мает и будет повиненъ заруки господару королю его милости шестдесят копъ грошей, а пану Марку Поплавскому, яко стороне нарушоной, другую шестдесят копъ грошей заплатити, шкody и накълады нагородити, а заплативши заруку, а за шкody и накъ-

лады нагородивши, предсе сес мой листъ, яко продажный, в кожного права и на всякомъ местцу при моцы зостати, держанъ и захованъ быти маєт. А хотяж бы брат мой пан Өеодор Елец хотель о тое селищо Серяковъ пана Марка Поплавского позва(ти), тогды я в кожного права буду повинен пана Поплавского заступова(ти), якож и листы твердості, право свое, которое есми мелъ на тое селищо Серяков, пану Марку Поплавскому до рукъ далъ, перший листъ князя Семена Александровича, под датою лѣта семое тисечи девет сот семдесят третего мѣсяца марта, индикта третего-надцат, иж его милость князь Семенъ Александровичъ слуге своему князю Ю(ри)ю Борисовичу тое селищо Серяков далъ; ку тому листъ князя Ю(ри)я Борисовича под датою осмое тисечи, индикта четвертого, мѣсяца августа, иж князь Юрей Борисовичъ тое селище, выслугу свою, пану Ивану Игнатовичу Елцу продалъ; при том теж листъ пана Андрея Якубовича Немировича, воеводы киевского, гетмана господарского, под печатю его милости, в котором дата стонт индикта осмого ¹⁾ мѣсяца февраля четвертого-надцать дня, што пан Яцко а пан Өеодор Ивановичи Елцы, ставши очевисто перед его милостью паномъ Андреем Немировичомъ, то сознали, же межи собою розделъ вечъный приняли, — и на томъ я Дмитръ Елец пану Марку Поплавскому далъ сесъ мой продажный листъ з моею печатю и властного писаня руки моее, а для лепшого сведомя на кшѣталтъ тоеж руки моее и еще-м руку свою подписалъ. А при том были и того добре сведоми ест, а за устною и очевистою прозбою моею и печати свои прилож(ти) рачили къ сему моему листу ихъ милость панове зацные: панъ Станиславъ Сидницкий, пан Каспор Стужинский войский и ротмистръ его кр. милости замку Киевского, а панъ Богушъ Гулкевичъ Глебовский, писар кгородский киевский. Писанъ у Києве лѣта Бож. нароченя тисеча пят сот семѣдесят первого мѣсяца ноябра четвертогонадцат дня.

А такъ мы тое оповедане а доброволное и очевистое сознание пана Дмитра Елца и листъ его продажный слово от слова с початку все до конца в книги кгородский киевский записати казали и выписъ книгъ под печатю нашою пану Марку Поплавскому на то дати велели. Писанъ у Києве.

И билъ намъ чоломъ преречоный Марко Поплавский, абыхмо тот листъ Дмитра Елца продажный водлугъ права умоцнивши, до книгъ нашихъ канцлярскихъ коронныхъ вѣписати казали. А такъ мы,

¹⁾ Себ то року 1535.

видячи то бытъ речъ слушную и обачивши тот листъ продажный Дмитра Ёлца, добрый, порадный, слушный и ни в чомъ не нарушый, и печати целые того листу и тыхъ всихъ, которые до него приложили, водлугъ права посполитого и статуту земского справеный и учиненый и обличъне через помененого Дмитра Ёлца на вряде нашомъ кгородскомъ Киевскомъ оповеданый и зознанный, тот листъ продажный, вышей в томъ нашомъ листе описавый, ни в чомъ его не нарушаючи, вцаде и в моцы zostавуемы, а моцю зверхности наше господарское потвѣржаемъ и умоцняемъ тымъ нашимъ листомъ: мает Марко Поплавский, он самъ, жона, дети и потомъкове его тое селящо зо всимъ, яко на листе продажномъ въ границахъ своихъ описано, зо всеми приналежащими до него пожитки держати, уживати вечными часы. Што все з росказаня нашего до книгъ нашихъ канцлярейскихъ коронныхъ записано естъ, а на свидѣство и добрую ведомост того всего вышей писаного и печат нашу коронную до того листу нашего притиснути есмо велели. Данъ въ Варшаве дня осмого-надцать мѣсяца марца року от нароженя Сына Божего тисеча пят сот семдесят второго, а панованя нашего сорокъ третего. Valenty Dembinsky, г. Р. cancell.

Коронна Метрика Московського Архива Міністерства Справедливости, I, В. кн. N 2 f 123.

